

બાવીસ પરિષદ

(ભગવાન મહાવીરના જીવનનો પ્રેરક પ્રસંગ આત્મકથન રૂપે)
(શ્રી રસીકભાઈ સોમાભાઈ વકીલ, મુંબઈ)

મ્લેચ્છોની ભૂમિ પર, અનાર્ય દેશમાં મેં ફરીથી એકવાર ભ્રમણ કરીને ખાસ અનુભવ પ્રાપ્ત કરવાનો પ્રયત્ન કર્યો. અને એથી શઠ વજ્રભૂમિ, અશુદ્ધ ભૂમિ, અને લાટ દેશમાં જઈને ખૂબ જ ફર્યો.

અહીં મારી ખાત્રી થઈ કે, ધર્મ પ્રચાર માટે આ ભૂમિ તો બિલકુલ અયોગ્ય છે. અહીંના લોકો તો તદ્દન હિંસક જાનવર જેવા છે, કાંઈ પણ કારણ વિના દ્વેષ કરે છે. અને સ્વભાવે અતિ નિર્દય છે, છતાંયે મેં મારો નવમો ચાતુર્માસ અહીં વિતાવ્યો. કે જેથી મારી તપસ્યાનો પ્રભાવ એમના ઉપર પડે. પરંતુ કાંઈજ પ્રભાવ ન પડ્યો. કારણ કે એ લોકોમાં જડતા ઘણી છે.

અહીંના લોકોએ તો મને ફાડી ખાવા માટે મારા ઉપર શિકારી કુતરાઓ છોડી મુક્યા. કેટલીયે વાર મને પત્થરો માર્યા. અને ગાળોનો વરસાદ તો લોકોના મોંમાંથી ચાલુ જ હતો. ગોશાળો તો બીકથી ગભરાઈને ચિંતાતુર થઈને ફરતો ને અકળાઈ જતો, ને અહીંથી જતો રહેવાનો વિચાર કરતો પરંતુ તેને લક્ષ્મી આવી કે એક વખત તો ભાગી જવા પછી પાછા આવવું પડેલું. એટલે બીજી વખત એની જવાની હિંમત ચાલી નહિ.

આ સ્થળે ચાતુર્માસ ગાળવાની મારી એક ખાસ ગણતરી હતી કે જ્યારે હું મારા સંઘમાં સાધુ સંસ્થા સ્થાપું, ત્યારે એ સાધુઓએ કેટલી કેટલી અડચણો અને બાધાઓને જીતવી પડશે, એનો મને ખ્યાલ આવે. ઘણી અડચણો ને બાધાઓ તો મારી જીવનયાત્રામાં આવી છે, જે મેં બધીય જીતી લીધી છે. તે બધાનો વિચાર કરી સાધુ ધર્મની અંદર વ્યવસ્થિત રીતે વણી લેવી પડશે, કારણ કે સાધુઓને તો આવી અડચણોને નડતરો તો આવવાની જ છે. આજ કાલ મનુષ્ય એને જીતવાની શક્તિ નહિ રાખે તો જનસેવાના માર્ગમાં આગળ વધવામાં અને પૂરેપૂરી રીતે સાધુ માર્ગનું પાલન કરવાનું તેને અતિ કઠણ પડશે. એવું પણ બને કે આવાં કષ્ટોને જીતવાનો અવસર દરેક સાધુને ન પણ મળે. છતાંયે જો એવો અવસર આવે તો એને જીતવાની દરેક સાધુની શક્તિ હોવી જોઈએ. ખરી રીતે તો એને જીતવામાં શારીરિક શક્તિની એટલી બધી આવશ્યકતા નથી. માનસિક શક્તિની જરૂર છે.

મન જો બળવાન હોય તો આ બધી બાધાઓને અને અંતરાયોને સાહજિક રીતે જીતી શકાય છે. અને મન જો બળવાન ન હોય. તો શરીરમાં સહનશક્તિ વધારે હોવા છતાંયે આ પરિષદોને, આ બાધાઓને જીતી શકાતી

નથી. એને જીતવા માટે સંયમશીલતા અને તપસ્વીપણું જરૂરનું છે. આ પરિષદોને અને બાધાઓને જીતવામાં શારીરિક અસમર્થતાનો એટલો બધો વિચાર નથી કરવાનો, જેટલો માનસિક અસમર્થતા અને અસંયમતાનો કરવાનો છે.

ભૂખ, તરસ, ઠંડી અને ગરમી, આ ચાર પરિષદો તો સ્પષ્ટ છે. મેં આ ચાર ઉપર તો સંપૂર્ણ વિજય પ્રાપ્ત કર્યો છે. ઉપવાસ કરવાનો તો મને પૂરો અભ્યાસ થયો છે. અને તેથી મારા આત્મગૌરવના સંયમની પૂરી રક્ષા થઈ છે. કેટલીયે વખતે એવા સંજોગો આવ્યા હતા કે હું ભિક્ષા લઉં તો ઘણું અપમાન સહેવું પડે. અને તેથી શ્રમણો વિષે લોકોના મનમાં હીન ભાવના ઉત્પન્ન થઈ જાય, પણ એવા અવસરો વેળા મેં ઉપવાસો કર્યા. તેથી દીનતા, અને લાચારી જેવી સ્થિતિથી બચાવ થયો. અને તેથી શ્રમણોનું ગૌરવ વધ્યું. ને ભવિષ્યમાં સત્ય પ્રચારમાં સહાયક થયું છે.

ભૂખ પર વિજય પ્રાપ્ત કરવા ફક્ત ઉપવાસ પૂરતો નથી. પણ જીભના સ્વાદના વિજયની પણ જરૂર છે. ભિક્ષામાં જેવું ભોજન મળ્યું અને જેટલા પ્રમાણમાં મળ્યું એટલાથી જ પેટનું ભાડું આપવું જરૂરી છે. અને એટલામાં જ સંતોષથી ચલાવી લેવું જરૂરી છે.*

એમ કરવાથી મનુષ્ય દરેક પરિસ્થિતિમાં સ્વ અને પર કલ્યાણના કાર્યોમાં લાગી રહે છે. અને અધિક ભૂખ્યા રહેવાથી પિત્ત પ્રકૃતિ થવાનો ભય લાગે તો થોડું પણ ખાઈને સ્વાદહીન વસ્તુ લઈને મનુષ્ય ભૂખ પર વિજય પ્રાપ્ત કરી શકે છે. દરેક સાધુને આનો અભ્યાસ તથા મનોબળ જોઈએ જ, એવી રીતે ઠંડી અને ગરમીની બાબતમાં પણ અભ્યાસ કરવાથી ઘણી સહનશીલતાની આદત પડી જાય છે, શરીરને તો જે આદત પાડો તેમ શરીર તમારું કહેવું કરશે.

એક વાત છે કે શરીર સ્વસ્થ રાખવું જરૂરી છે એ તો ધ્યાનમાં રાખવું જ જોઈએ. પરંતુ ઘણીવાર એવું બને છે કે શરીર તો સહન કરવાને તૈયાર હોય છે, પરંતુ મન સહન કરવાને તૈયાર નથી હોતું. આ નિર્બળતા છે. તેને તો કાઢવી જ પડશે.

ઠાંસ, મચ્છર, માંકડ, આદિનું કષ્ટ પણ એક પરિષદ જ છે, જેને જીતવું પડે જ, સાધુઓએ તો પ્રાયઃ એકાન્ત સ્થળેજ રહેવું પડે છે. એવાં એકાન્ત સ્થળોમાં તો ઠાંસ, મચ્છર, કીડા, મંકીડા, માંકડનું જ રાજ્ય હોય છે. અત્રેના મ્લેચ્છ અને અનાર્ય દેશોમાં તો મારે પ્રત્યેક દિવસે એવાં કષ્ટોનો સામનો કરવાનું ચાલુ જ હોય છે. અને જો એવા ઉપદ્રવોનો સામનો કર્યો ન હોત તો, તો હું એક દિવસ પણ અહીં રહી શક્યો ન હોત, એ કારણથી સ્વ પર કલ્યાણની દૃષ્ટિએ દશમશક પરિષદને જીતવો અતિ આવશ્યક છે.

* સાધુ માટે ભિક્ષાનું ગૌરવ જાળવીને વહોરવું જોઈએ. તેને માટે અભ્યાસ અને મનોબળની જરૂર છે.

સાધુઓએ વિહાર તો કરવો જ પડે છે. એ વિહારમાં ખુદ્ધા પગે ચાલવાનું હોવાથી પગમાં શ્રમ સહન કરવાની શક્તિ હોવી જ જોઈએ. કોઈ પણ રથ ગાડી કે વાહનનો પરિગ્રહ વધે છે, એથી એનો ઉપયોગ સાધુ માટે ઉચિત જ નથી. કારણકે પરાધીનતા પેદા થાય છે, નદી કે સમુદ્ર પાર કરવા માટે નૌકાનો ઉપયોગ કરવો પડે તો તે વાત જુદી છે. સાધારણ રીતે પગથી ચાલીને વિહાર કરવો એજ વ્યવહારિક છે. ઉત્તમ માર્ગ છે, અને પગે ચાલીને વિહાર કરવાથી થાક લાગશે એમ વિચારી સાધુએ ગભરાવું ન જ જોઈએ.

એ જ રીતે શૈયા પરિષદ ઉપર જીત મેળવવી જોઈએ. સાધુઓએ રૂની શૈયાની આશા ન રાખવી. માટીનું બનેલું આ શરીર છે. એને માટી ઉપર સુવાડવાની આદત જ પાડવી જોઈએ સાધુઓએ જગતને આનંદમાં રાખવા આનંદનો સંદેશ આપવા, જગતના બધા ત્રાસ આનંદથી ભોગવવા જોઈએ.

આસન પણ એક પરિષદ છે. દિનચર્યામાં જ્યારે થાક લાગે છે ત્યારે આસન ઉપર પણ થાક અથવા વ્યાકુળતા લાગતી જ હોય છે. મનુષ્ય એક જગ્યા ઉપર બેસી બેસીને ઉઘી જાય છે, હાથ પગ હલાવવા ઝુલાવવા માંગે છે.

એ સમયે એને વશમાં રાખવા આવશ્યક છે. સભા વગેરે જાહેર સ્થળોમાં તો એની આવશ્યકતા છે જ, અને બીજાં ઘણાં સ્થાનો પર એનો ઉપયોગ થાય છે,

તે દિવસે યક્ષ મંદિરમાં ગોશાળો જ્યારે યુવાનોના હાથે ખૂબ માર ખાઈ ઢીલો થઈ ગયો, ત્યારે હું નિશ્ચયથી આસન પરિષદ પર વિજય મેળવીને સુરક્ષિત બન્યો હતો. તેથી જ શ્રમણનું માન રહ્યું હતું.

મુદ્દાની વાત એ છે કે સાધુએ ચાહે ચાલવું પડે કે એક આસન પર બેસવું પડે, કે જમીન ઉપર સૂવું પડે તો એવી પરિસ્થિતિ ઉપર તેનામાં વિજય મેળવવાની શક્તિ હોવી જ જોઈએ. અને એણે એવી દરેક શક્તિનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

મારપીટ અથવા વધ આદિ સ્થિતિ સહન કરવાની શક્તિ પણ સાધુમાં હોવી જોઈએ. સાધુએ તો જનતાના આચાર વિચારમાં ક્રાંતિ કરવાની છે અને જનતાનાં ચિત્તમાં અને માનસમાં પોતાના હિતેષિતાની છાપ પાડવાની છે, સાધુને પોતાનો સ્વાર્થ નથી કે જેને લીધે એને કોઈ સાથે પણ સંઘર્ષ કરવો પડે; એને જે કાંઈ કરવાનું છે, તે જનતા માટે જ કરવાનું છે, માટે તેણે વધ પરિષદ ને પણ જીતવો જરૂરી છે.

શારીરિક રોગ પણ એક પરિષદ છે. રોગની શરીર ઉપર જે અસર પડે છે, એનો તો શો ઉપાય ? પણ રોગ આવે તો ધીરજ રાખવી, એજ રોગ ઉપરનો વિજય છે. જે વ્યક્તિ શરીર અને આત્માને ભિન્ન સમજે છે એણે શરીરની વિકૃતિથી આત્માને વિકૃત ન કરવો જોઈએ.

આ દસ પરિષદ એવા છે કે જેને તમે શારીરિક પરિષદ કહી શકો. કેમકે તેના ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરવા માટે શરીરને અભ્યાસ કરાવવો પડે છે. અથવા શરીરમાં સહિષ્ણુતાની જરૂર હોય છે. આવા પરિષદોને જીતવામાં ખરો ભાગ તો મનને જ ભજવવો પડે છે.

મને લાગતું હતું કે આ દસ પરિષદ શરીરના છે, તે પૂર્ણ છે. પરંતુ આજે વિહારમાં ચાલતાં ચાલતાં ગોશાળાના પગમાં એક

લાંબો કાંટો ખૂંચી ગયો. એટલે તેતો બહુ જ અસ્વસ્થ થઈ ગયો. મેં તેને ઘણી જ ધીરજ આપી ત્યારે તેણે કહ્યું ॥ પ્રભુ, હું બિમારીથી નથી ડરતો, ડાંસ, મચ્છર, માંકડથી નથી ડરતો પણ આ મોટો લાંબો કાંટો તો કાંટો જ છે ॥ મેં એને નીચે બેસાડ્યો ને શાંતિથી કાંટો કાઢ્યો ને એને ધીરજ આપી, પણ પછી મને લાગ્યું કે કાંકરા, પત્થર, કાંટા, ઘાસ, એ પણ સાધુને તો પરિષદ જ છે. અને તે શરીર સાથે સંબંધ રાખે છે. ને જેમાં ધીરજ રાખવી અતિ જરૂરની છે. આથી શરીરને લગતા અગિયાર પરિષદો મેં નિશ્ચિત કર્યા કે શરીર - પ્રધાન આ અગિયાર પરિષદો સાધુએ જીતવા જ જોઈએ.

કેટલાક પરિષદો તો મન પ્રધાન છે, જ્યારે હું મ્લેચ્છ દેશોમાં ગયો, ત્યાં મને બિલકુલ નગ્ન જોઈને બધા ચિડવતા હતા. મારી સામે હસીને મને ચિડવતા હતા. એ છોકરાઓ મને આમ ચિઠ્ઠે તેથી મને શરીરનો કલેશ તો થતો નહિ. પરંતુ મનને કષ્ટ થતું હતું. છતાં મેં તો ઉપેક્ષા ભાવથી એ બધું સહન કર્યું ને કરતો હતો.

નગ્નતા એ તો એક અપલક્ષણ છે. કોઈ પણ સમાજ તદ્દન નગ્ન ફરનારની ઉપેક્ષા જ કરે છે. અરે એક લંગોટીભર ફરનારની પણ હાંસી ઉડાવે છે. મેલાં ઘેલાં કપડાં કે ફાટ્યાં તૂટ્યાં કપડાં પહેર્યાં હોય તોય લોકો મશ્કરી કરે છે. કારણકે લંગોટીભર ફરનારને પણ સમાજ તો નાગો જ કહે છે. પણ આ બધી ઉપેક્ષાઓથી સાધુએ જરાયે ડરવું ન જ જોઈએ કારણકે આજે દેશમાં ગરીબીને કારણે ઘણા બધા લોકો નગ્ન અવસ્થા કે નાગા જેવી સ્થિતિમાં ફરે જ છે. તો એમના જેવી સ્થિતિમાં હું કેમ એમનો ભાગીદાર ન થાઉં ? આમ વિચારવું જોઈએ જેથી આપણને નગ્નતા ખટકશે નહિ. આજે દેશમાં અન્ન પુષ્કળ છે. ને વસ્ત્ર દુર્લભ છે. અતિ દુર્લભ છે. એથી ઉપવાસની ઉપેક્ષાએ નગ્નતામાં (ઓછાં વસ્ત્રો માં) રહેવું વધુ જરૂરી છે. અને નગ્નતામાં કોઈ શારીરિક કષ્ટ તો પડવાનું જ નથી. ને તેથી એની સમસ્યા જ નથી. ફક્ત મનને જીતવાની જ સમસ્યા છે. છતાં પણ કોઈ એવો પણ યુગ આવશે જ્યારે અન્ન કરતાં વસ્ત્રો દેશમાં વધારે હશે ત્યારે દેશ કાળ ભાવ વગેરે ઉપર પરિસ્થિતિ જોઈને વિચાર કરવો પડે, પણ આજે તો નગ્નતા પરિષદ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરવાની આવશ્યકતા છે.

સ્ત્રી પરિષદ પણ એક માનસિક પરિષદ છે. મેં જ્યારે દિક્ષા ગ્રહણ કરીને જ્યારે ભિક્ષા લેવા જતો હતો ત્યારે ઘણી બધી સુંદરીઓ ને નવયૌવનાઓએ મને ઘેરી લીધો હતો. એ વેળાએ એમના ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરવા માટે મારે માથાના કેશ ઉખાડી નાંખીને (લોચ કરીને) ફેંકી દેવા પડ્યા હતા. ખરી રીતે આ પરિષદ અતિ કઠીન છે. એથી એને કામ પરિષદ અગર મદન પરિષદ કહેવો જોઈએ. કારણકે પુરુષોની જેમ સ્ત્રીઓએ પણ આવા પરિષદનો થોડો વત્તો સામનો તો કરવો જ પડે તેમ છે. છતાં પણ હું એને સ્ત્રી પરિષદ કહું છું. કારણકે સ્ત્રી પુરુષના શરીરમાં અંતરની દૃષ્ટિએ સ્ત્રી પુરુષની મનોવૃત્તિમાં જ અંતર છે. કોઈ સ્ત્રી એમાં પોતાનું અપમાન સમજશે, જાણે તેનું સ્વમાન ઘવાયું છે. પરંતુ કોઈ સ્ત્રી કોઈ પુરુષ પાસે કામ વાસના કરે તો એનું અપમાન તો નહિજ સમજે. આવી અવસ્થામાં સ્ત્રી પરિષદ જીતવામાં કઠણાઈ છે. એ કારણે મુખ્યતાની દૃષ્ટિએ મેં એનું નામ સ્ત્રી પરિષદ આપ્યું.

સાધક જીવનમાં એક જાતની શુષ્કતા માલુમ પડે છે, ઘણા લોકો એથી પૂજા પ્રતિષ્ઠામાં સ્વાદિષ્ટ ભોજનની તથા કેટલીક બીજા

પ્રકારની આશાઓ આપે છે.

ગોશાળાનો સ્વભાવ એવો છે કે થોડું સંકટ આવે તો તરત નાસી જવાનું જ મન કરે. આવા લોકો કોઈ સાધના કરી શકતા નથી. સ્વપર કલ્યાણ નહિ કરે. એથી સાધનામાં અનુરાગ જોઈએ. રતિ જોઈએ, અરતિભાવ પર વિજયની જરૂર છે. એનું તાત્પર્ય એ છે કે સંયમ સાધનામાં લોકોને આ સાધનામાં આનંદનો અનુભવ હોવો જોઈએ. જેવી રીતે એક મા પોતાના સંતાનની સેવામાં જે પ્રકારના આનંદનો અનુભવ કરે છે, એજ રીતે એક સાધકને સ્વ અને પર સાધનામાં આનંદ મળવો જોઈએ. સાધના આનંદમય હોવી જોઈએ. ઉદ્ધાસમય હોવી જોઈએ એમાં દુઃખ કે દીનતાનો ભાવ જરાય ન આવવો જોઈએ.

અહીં મ્લેચ્છ દેશોમાં પુષ્કળ ગાળો ખાવી પડી ને અપમાનો થયાં એથી શરીરને તો કાંઈ પીડા થઈ નહિ. કારણ કે ભાષાના ચાર વ્યંજનોથી ગાળો યે બને છે ને પ્રશંસાના શબ્દો પણ બને છે. એથી કાનમાં કે શરીરમાંના બીજા ભાગમાં એની પીડા થતી નથી. ફક્ત મનની જ પીડા છે. પણ સાધુને આવી માનસિક પીડા થવી ના જોઈએ. અને ગાળો દેનારે પણ જો અમારી કાંઈ ભૂલ બતાવી હોય તો અમારે એ ભૂલ સ્વીકારીને સુધારી લેવી જોઈએ. ગાળ દેનારાએ તો ચિકિત્સા કરનાર વૈદ્યની જેમ મને લાભ કરાવ્યો છે, અને કદાચ એણે કાંઈ ખોટું કરીને અપમાન કરવા માટે જ અપમાન કર્યું હોય તો તેના અજ્ઞાન ઉપર દયા ખાવી જોઈએ. અને જરા સ્મિત સહિત વાત ટાળી દેવી જોઈએ. એથી “આકોશ પરિષદ” પર વિજય થાય છે.

જે સાધુ સાચો છે તે સમાજ પાસેથી ઓછામાં ઓછું લે છે, ને સમાજને વધારેમાં વધારે આપે છે, એવા સાધુ પાસે યાચના કરવાની દીનતા, કંગાલિયત કદી હોય નહિ. પરંતુ જે દંભી છે તે બહારથી કેટલી બધી નિરપેક્ષતા દેખાડે, પણ તેના મનમાં તો દીનતા જ છે તે દિલનો કંગાળ હશે, અને લોકો એને માટે મનમાં ઘૃણા કરતા હશે. અને એને ગરીબ કંગાલ દિલનો સમજશે. “યાચના પરિષદ” વિજયની સાચી પદ્ધતિ અથવા યોગ્ય માર્ગ એ જ છે કે મનુષ્યની સાચી સાધુતાનો પરિચય આપે.

એવું પણ બને છે કે યાચના વ્યર્થ જાય, ખાવાનું પીવાનું ન મળે, રહેવાની જગ્યા પણ ન મળે. જેવું મારે મ્લેચ્છ દેશોમાં સતત ચાર માસ સુધી થયું. એવી પરિસ્થિતિમાં જરાય ન ગભરાવું.

પણ આ લાભ પર જ વિજય પ્રાપ્ત કરવો જોઈએ. નહિ તો સાધુતા કે સાધુપણું રહી શકશે નહિ.

ગોશાળાની એક આદત છે કે જ્યાં કાંઈ મળમૂત્ર જુએ ત્યાં નાકનું ટેરવું ચઢાવી ત્યાંથી ભાગવાની ચેષ્ટા કરે. પણ એમ ભાગવાથી કાંઈ સફાઈ કે સ્વચ્છતા ઓછી થાય ? ને એ સફાઈ કોણ કરે ? આપણને સ્વચ્છતા પસંદ હોય તો આપણેજ એ “મલ પરિષદ” ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરવો પડશે. તો જ સ્વચ્છતા કરી શકીશું. એમને સ્વચ્છ રાખીશું. મલિનતા જોઈને ગભરાઈશું કે અકળાઈશું તો આપણાથી અન્યોનો તિરસ્કાર થઈ જશે, ને એમનું અપમાન કરી બેસીશું. પણ ત્યાં સ્વચ્છતા તો નહિ જ કરી શકીએ કે સેવા પણ નહિ કરી શકીએ. તો સાધુતા કેમ ટકશે. “મળ પરિષદ” જીતવો જરૂરી છે.

આજે એક વિશેષ પરિષદ તરફ ધ્યાન દોરાયું. સાધુ થાય એ બધા પરિષદ ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરી શકે, પણ સત્કાર પુરસ્કારને

જીતી નથી શકતો. પણ એ ‘સત્કાર પરિષદ’ જીતવો જરૂરી છે. સત્કાર પુરસ્કાર એ એક ઊંચી શ્રેણીનો ભોગ છે. મોટે ભાગે તો લોકો સત્કાર પુરસ્કાર માટે તો ખાવાનું પીવાનું યે છોડી દે છે. અથવા લુખ્ય સૂકું પણ ખાઈને ચલાવી લે છે. અને અનેક તરેહનાં કષ્ટ પણ ભોગવે છે. તે ફક્ત એક જ કારણે કે એ જ્યાં જાય ત્યાં એનો આદર સત્કાર થાય. અને ચાર માણસોમાં એને મોભાનું સ્થાન મળે. જેણે સેવાઓ કરી હોય, અને તેની યોગ્યતા હોય તો આગળ સ્થાન મળે છે ખરું. પણ સત્કાર પુરસ્કારની તીવ્ર લાલસા હોવી એ તો સાધુતાનું ભયંકર પતન લાવે છે.

જેટલા સત્કાર પુરસ્કારને યોગ્ય આપણે નથી તેટલો સત્કાર પુરસ્કાર લેવો એ તો અઘટિત કહેવાય-દંભ કહેવાય. એથી દંભી તો જરૂર બની શકાય, પણ સાધુતાથી જરૂર ભ્રષ્ટ થવાય છે.

એજ કારણથી શ્વેતામ્બી નગરીમાં જ્યારે મારો મોટો ભવ્ય આદર સત્કારને પુરસ્કાર થયો એટલે હું તરત જ ત્યાંથી બહાર નીકળી આવ્યો હતો. એમ ન કર્યું હોત તો મારી સાધનામાં મોટા અંતરાયો પડ્યા હોત. સત્કાર પુરસ્કારથી સાધના ક્ષીણ થાય છે. અને છેવટે સાચો સત્કાર પુરસ્કાર પણ નષ્ટ થાય છે. આ કારણે સત્કાર પુરસ્કાર ઉપર વિજય મેળવવો આવશ્યક છે.

આજે વહેલી પ્રભાતે ધ્યાન લીધું પછી ધ્યાનમાંથી ઉઠ્યા પછી વિચારતાં વિચારતાં ત્રણ પરિષદો નજર સામે આવ્યા. વિચાર કરતાં આ ત્રણ પરિષદોના નામ “પ્રજ્ઞા” “અજ્ઞાન” ને “અદર્શન” છે.

વિદ્વતાનો ધમંડ હોવો એને “પ્રજ્ઞા પરિષદ” કહ્યું હું એના ઉપર વિજય મેળવવો આવશ્યક છે. કારણ કે વિદ્વતાનો ધમંડ માણસનો વિકાસ રોકે છે. એ સાથે એના જ્ઞાનનો લાભ જગતને મળતો નથી. એના જ્ઞાનનો લાભ લેવા પહેલાં જ એના મદ, અહંનો આઘાત મનુષ્યને ઘાયલ કરી દે છે, ત્યારે તેની પાસેના જ્ઞાન લાભની પાત્રતા જ નષ્ટ થઈ જાય છે, એથી પ્રજ્ઞાને નમ્રતાથી પચાવી લેવી આવશ્યક છે. એજ “પ્રજ્ઞા પરિષદ” નો વિજય છે.

પ્રજ્ઞાથી ઉલટો પરિષદ “અજ્ઞાન” પરિષદ છે. વિદ્યા ને બુદ્ધિ ઓછી હોય તો એ મનુષ્યમાં એક જાતની દીનતા આવી જાય છે. અને એ નબળાઈથી પણ મનુષ્યનો વિકાસ રૂંધાઈ જાય છે. અથવા ગુરુજનોના શબ્દોથી પીડિત થઈને એમનામાં ઘૃણા પેદા થાય છે. એ માનસિક નિર્બળતા દૂર કરવી જરૂરી છે. શ્રમ અને મનોયોગથી “અજ્ઞાન પરિષદ” ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કરી શકાય છે,

બધાથી વધુ મહત્વપૂર્ણ એ “અદર્શન પરિષદ” છે. સંયમ તપ ત્યાગ આદિનું ફલ આત્મશાંતિ છે. પણ આ ફળનું દર્શન દરેક જણને થતું નથી. અલ્પજ્ઞાનીઓને સંતોષ આપવા માટે ઐહિક અથવા “પાર લૌકિક” ભૌતિક ફળોનો ઉલ્લેખ થતો હોય છે. એ ફળો દેખી શકાતાં નથી આ પ્રકારના અદર્શનથી. લોકો સન્માર્ગ છોડી દે છે. તેમને ધર્મનો મર્મ સમજાવવામાં આવે તો અદર્શન અથવા અવિશ્વાસ ને લીધે જે પતન થવાનું હોય તે રોકાઈ જાય.

“અદર્શન પરિષદ” ઉપર વિજય પ્રાપ્ત કર્યા વિના મનુષ્ય ન તો જન સેવાનાં માર્ગમાં ટકી શકે છે, ન તો મોક્ષ માર્ગનું સુખ પ્રાપ્ત કરી શકે છે.

પરિષદો (બાધાઓ) તો ઘણા છે. પરંતુ આ પ્રમાણે જણાવેલા બાવીસ પરિષદોનો નિર્ણય કરવાથી આ વિષયનું આવશ્યક જ્ઞાન જરૂર મળે છે.